

Thị trường tài chính Việt Nam thời Covid-19: Thực tiễn và đề xuất hướng phát triển trong thời gian tới

NGUYỄN ĐẠI LAI*

Đại dịch Covid-19 khiến cho nhiều ngành sản xuất, kinh doanh của nước ta rơi vào tình trạng phát triển trì trệ, đầu tư thuộc các lĩnh vực giải trí, văn hóa, du lịch, giao thông, thể thao... suy giảm đáng kể. Tuy nhiên, trong khó khăn (nguy) bao giờ cũng hàm chứa cả những thuận lợi (cơ) cho quá trình sàng lọc cái lạc hậu, cái cứng nhắc để tiệm cận tới những nhu cầu mới của thị trường, với các giải pháp và công nghệ năng động hơn. Tác giả dự báo, đã phục hồi cho nền kinh tế nói chung, thị trường tài chính (TTTC) Việt Nam nói riêng, chắc chắn sẽ bật trở lại nhanh hơn và nửa cuối năm nay và các năm tiếp theo. Trên cơ sở các dự báo, tác giả đưa ra các đề xuất chiến lược, cũng như sách lược nắm bắt cơ hội để phát triển trong và sau quá trình ứng phó với đại dịch Covid-19.

THỊ TRƯỜNG TÀI CHÍNH VIỆT NAM TRONG THỜI GIAN ĐẠI DỊCH COVID-19

TTTC là nơi hoạt động kinh doanh của các ngân hàng thương mại (NHTM) và nhiều loại định chế tài chính (ĐCTC) phi ngân hàng chuyên kinh doanh các sản phẩm dịch vụ tài chính phi tín dụng trên TTTC. Bản thân các NHTM cũng phát triển đa dạng các sản phẩm dịch vụ phi tín dụng. Các NHTM lớn có xu hướng phát triển theo mô hình Tập đoàn tài chính - ngân hàng, có ngân hàng mẹ, các ngân hàng con chuyên doanh và các ĐCTC con độc lập, như: ngân hàng phát triển, ngân hàng đầu tư, ngân hàng bán lẻ; các ĐCTC phi ngân hàng, như: công ty tài chính, công ty cho thuê tài chính, công ty bảo hiểm, Công ty chứng khoán... Năm 2019 là năm thứ hai liên tiếp tăng trưởng kinh tế của Việt Nam vượt con số 7%/năm, kể từ năm 2011. Để có nguồn vốn tạo ra kết quả đó, TTTC đã huy động vốn từ nhiều kênh khác nhau, trong đó, vốn từ khu vực kinh tế ngoài Nhà nước chiếm tỷ trọng lớn nhất trong tổng vốn đầu tư xã hội. Điều đó càng khẳng định rõ tiềm năng của khu vực kinh tế tư nhân và chủ trương của Đảng về phát triển kinh tế tư nhân ngày càng phải trở thành động lực quan trọng của nền kinh tế quốc dân là rất đúng đắn. Năm 2019 cũng là năm tạo thế mạnh về xuất - nhập khẩu, đạt tổng kim ngạch hơn 500 tỷ USD, cao nhất từ trước tới năm 2019. Trong đó, xuất siêu đạt 9,9 tỷ USD, cũng là mức cao nhất trong 4 năm liên tiếp xuất siêu tính từ năm 2016.

Năm 2020 là năm cuối cùng phải tập trung mọi nguồn lực để thực hiện thắng lợi các mục tiêu, nhiệm vụ của Kế hoạch 5 năm 2016-2020, làm tiền đề chuyển sang giai đoạn phát triển 5 năm tới. Tuy nhiên, khi mới bắt đầu thực hiện được nửa tháng, thì đại dịch Covid-19 ập đến với quy mô, tốc độ, mức độ tàn phá về sinh mạng con người và của cải liên tục ở mức rất lớn, đã nhanh chóng nhảy lên cấp "đại dịch Covid-19" trên phạm vi toàn cầu! Đại dịch đã và đang ảnh hưởng rất sâu rộng trên phạm vi hơn 210 quốc gia, vùng lãnh thổ, nhưng mức độ nghiêm trọng và thời gian diễn ra cứ sốc đặc biệt này ở từng quốc gia không giống nhau. Theo báo cáo của Ngân hàng thế giới: Tăng trưởng bình quân ở các quốc gia đang phát triển vùng Đông Á và Thái Bình Dương được dự báo theo kịch bản cơ sở sẽ chỉ còn 2.1% và theo kịch bản tình huống thấp sẽ giảm tới mức âm 0,5% cho năm 2020, so với mức đã dự báo 5,8% vào năm 2019. Tăng trưởng của Trung Quốc được dự báo theo kịch bản cơ sở sẽ giảm còn 2,3% và theo kịch bản tình huống thấp còn 0,1% vào năm 2020, so với 6,1% đã đạt vào năm 2019 [4].

Cả nền kinh tế nói chung, TTTC nước ta nói riêng đang phải gồng mình chống

* TS. Chuyên gia tài chính, ngân hàng

WTO cho biết kim ngạch thương mại toàn cầu năm 2020 có thể lao dốc 12,9% hoặc 31,9% so với cùng kỳ năm ngoài

chơi một cách nghiệp ngã bằng các giải pháp cắt bỏ, né tránh, nén lại, chuyển đổi, tạm dừng và gồm cả những giải pháp tạo ra cơ hội mới, tiềm lực mới để thích ứng hóa, để bật dậy, để phân luồng đầu tư trong và sau giai đoạn chống đại dịch này. Chúng ta đã chủ động thực hiện ngay từ đầu một chiến dịch khoanh vùng, cách ly và huy động đồng thời cả 3 nguồn lực: Nhà nước, Doanh nghiệp và Công dân để chung tay ứng phó với những thiệt hại do đại dịch đã và đang hoành hành.

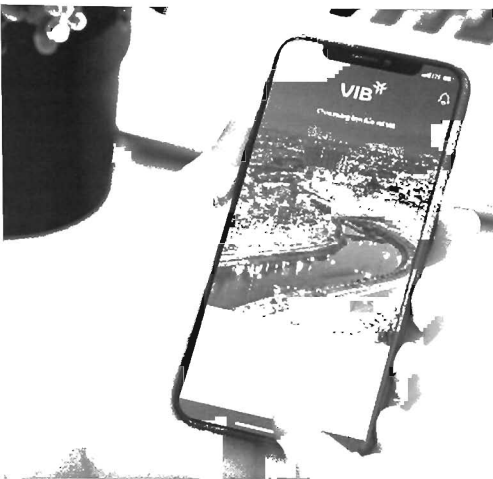
Đối với ngành ngân hàng, để đối phó và vượt qua đại dịch, ngày 12/03/2020, Thống đốc Ngân hàng Nhà nước (NHNN) đã kịp thời ký ban hành Thông tư số 01/2020/TT-NHNN quy định về tổ chức tín dụng (TCTD), chi nhánh ngân hàng nước ngoài phải cơ cấu lại thời hạn trả nợ, miễn, giảm lãi, giữ nguyên nhóm nợ nhằm hỗ trợ khách hàng chịu ảnh hưởng bởi dịch Covid-19. Theo số liệu của NHNN, tính đến đầu tháng 5/2020, số dư nợ hiện hữu được các NHTM xét miễn giảm lãi có thể lên tới trên một triệu tỷ đồng.

Tại Hội nghị trực tuyến của Chính phủ với các địa phương sáng ngày 10/04/2020, Thống đốc NHNN Lê Minh Hưng cho biết, dư nợ tín dụng 3 tháng đầu năm 2020 tăng 1,3%, đạt hơn 8,3 triệu tỷ đồng, tuy tốc độ tăng có thấp hơn so với cùng kỳ năm trước, nhưng sự cải thiện đã xuất hiện qua từng tháng (tín dụng tháng 1 tăng 0,1%; tháng 2 tăng 0,07%; và tháng 3 tăng 1,1%). Tín dụng toàn hệ thống dự kiến tăng 11%-

14% trong cả năm 2020. Hầu hết các NHTM nội địa, liên doanh và chi nhánh NHTM nước ngoài tại Việt Nam đã liên tục điều chỉnh giảm lãi suất giúp bên vay khắc phục tác động tiêu cực của dịch Covid-19. Riêng lợi nhuận cả năm 2020 của 4 NHTM nhà nước là BIDV, Vietcombank, Vietinbank, Agribank đã có phương án giảm ít nhất 40%, khi các ngân hàng này đã cam kết giảm sâu lãi suất cho vay tới 2,5%/năm, hoặc cao hơn để hỗ trợ doanh nghiệp. Việc giảm lãi suất của các ngân hàng sẽ tốt cho cả bên cho vay và bên đi vay. Dù có ảnh hưởng khá lớn tới kết quả kinh doanh của các ngân hàng, nhưng đây là xu hướng chung trong thời Covid-19, nên chắc chắn sẽ không có ngân hàng nào kêu ca để không hưởng ứng. Vấn đề là, nếu khách hàng không đủ sức thanh toán, thì ngân hàng không chỉ bị gia tăng nợ quá hạn cũ, mà còn không có khách hàng đủ sức để vay mới.

Trong quá trình chống chơi với đại dịch Covid-19, trên TTTC Việt Nam đã xuất hiện cụm từ "thời đương đại và sau Covid-19" gắn với cụm từ "từ xa" - giao tiếp, trao đổi, mua, bán từ xa, thanh toán không dùng tiền mặt (TTKDTM) từ xa, thăm định an toàn tín dụng từ xa, thậm chí hội họp, học tập, ngoại giao... từ xa. là những hoạt động được "sáng lên" nhờ khắc phục cái khó để xuất hiện và phát huy nhiều cái khôn có lợi cho cả nền kinh tế nói chung và tạo ra một cơ chế làm việc nhanh, gọn, hiện đại, an toàn gắn với thời đại công nghệ số cho TTTC Việt Nam. Nhiều hoạt động "từ xa" trên TTTC, do đó, chắc chắn sẽ tiếp tục phát triển tích cực và hoàn thiện nhanh chóng sau "thời đại Covid-19" này.

Thực tế đã và đang chứng minh rất rõ quá trình gián tiếp hóa các hoạt động dịch vụ trên TTTC Việt Nam. Ví dụ: Để kịp thời khắc phục dịch Covid-19 nhưng vẫn phục vụ tốt cho mọi nhu cầu mua sắm an toàn của người dân. Ngân hàng Đầu tư và Phát triển Việt Nam (BIDV) là ngân hàng đầu tiên đã tích hợp siêu thị VinMart Online ngay trên ứng dụng BIDV SmartBanking. Chỉ

Ứng dụng Mý VIB tích hợp hàng trăm tiện ích từ giao dịch cơ bản đến đầu tư, mua bảo hiểm, mua vé máy bay, đặt phòng khách sạn, e-voucher

và thao tác đơn giản, khách hàng có thể mua sắm trực tuyến đa dạng sản phẩm, nguồn gốc xuất xứ rõ ràng, giao nhanh trong 3 giờ và miễn phí vận chuyển với đơn hàng trên 500.000 đồng. Thời gian tới, BIDV sẽ tiếp tục đầu tư phát triển các tiện ích mới kèm các ưu đãi hấp dẫn nhằm khuyến khích khách hàng gia tăng các giao dịch với TTKDTM. BIDV đã kịp thời triển khai các gói tín dụng mới hỗ trợ nhóm khách hàng này với lãi suất giảm 2% so với lãi suất cho vay cùng loại ngày 31/12/2019.

Vietcombank là ngân hàng đầu tiên kết nối trực tiếp với Cổng dịch vụ công quốc gia (DVCQG) để cung cấp các giải pháp thanh toán trực tuyến cho các dịch vụ mới bổ sung. Đặc biệt, Vietcombank là ngân hàng đã tiên phong hợp tác với Cổng DVCQG trong việc phát triển cơ chế đăng nhập một lần Single Sign On (SSO) giữa Cổng DVCQG với dịch vụ Internet Banking của Ngân hàng nhằm giúp cho người dân có trải nghiệm hoàn toàn mới và thuận tiện khi truy cập vào Cổng DVCQG sử dụng các dịch vụ công mức độ 4 để hoàn tất thanh toán trực tuyến qua Vietcombank.

Ngoài các hoạt động ngân hàng nhằm ứng phó với đại dịch, như giảm lãi suất, đổi mới phương thức thanh toán, phương thức tiếp cận với khách hàng thì các hoạt động khác trên TTCT cũng đã và đang có nhiều thành tựu đáng ghi nhận: Nhiều quốc gia đã chuyển mạnh hướng đầu tư FDI và chứng khoán vào Việt Nam. Số liệu ghi nhận trong báo cáo của Bộ Kế hoạch và Đầu tư

cho biết, tổng vốn đăng ký cấp mới, điều chỉnh và góp vốn mua cổ phần của nhà đầu tư nước ngoài vào Việt Nam trong 4 tháng đầu năm 2020 đã đạt 12,33 tỷ USD, tương đương 84,5% so với cùng kỳ năm 2019. Trong đó có 984 dự án mới đã được cấp giấy chứng nhận đăng ký đầu tư với tổng vốn 6,78 tỷ USD, tăng 27% về số vốn đăng ký so với cùng kỳ năm 2019 [1].

Thị trường chứng khoán (TTCK) Việt Nam đang hồi phục tích cực từ giữa tháng 4/2020 đến nay. VN-Index đã tăng từ 662,5 điểm cuối tháng 3 lên ngưỡng 823 điểm tại phiên giao dịch sáng ngày 11/5/2020 [3]. Trước đó, chỉ số này đã sụt giảm từ trên ngưỡng 990 điểm tại thời điểm ngày 22/01/2020, chủ yếu vì tác động của đại dịch Covid-19 đến nền kinh tế. VN-Index đang phục hồi khá nhanh do Việt Nam đã kiểm soát tốt được tình hình dịch Covid-19. Những tín hiệu tái khởi động nền kinh tế mạnh mẽ của Chính phủ, bao gồm: mở cửa trở lại các địa điểm công cộng, cơ sở kinh doanh, dịch vụ... và triển khai các gói hỗ trợ lớn cho doanh nghiệp cũng như người dân. Các TTCK chủ chốt trên thế giới cũng bắt đầu tăng điểm; hầu hết chính phủ các nước cũng đều có các gói hỗ trợ nền kinh tế để khắc phục đại dịch. Vì vậy, có thể dự báo là nhiều cổ phiếu chủ chốt trên TTCK có vai trò kích thích hoạt động ở nước ta đã và đang bắt đầu để đi lên sau khi đã giảm giá sâu trước đó.

Đổi với thị trường bảo hiểm nói chung, nhất là bảo hiểm nhân thọ, do dịch Covid-19 tác động đã làm cho nhu cầu khách hàng tìm tới bảo hiểm tăng đột biến. Vì ngoài các gói bảo hiểm từ phòng vệ cho bản thân, thì nhu cầu lựa chọn gói bảo hiểm để bảo vệ sức khỏe cho gia đình cũng có xu hướng tăng cao. Đây cũng là một nguồn lực quan trọng bổ sung vào TTCT, mang tính bền vững, lâu dài. Theo số liệu của Tổng cục Thống kê, trong quý I/2020, trước ảnh hưởng của đại dịch Covid-19, ngành bảo hiểm tiếp tục tăng trưởng với doanh thu từ phí tăng tới 26%. Trong đó, bảo hiểm nhân thọ tăng 21%, bảo hiểm phi nhân thọ tăng 8%. Năm 2020, thị trường bảo hiểm Việt Nam đã đạt mục tiêu doanh thu từ phí tăng 18%, đạt 188.730 tỷ đồng. Tổng tài sản tăng 13% lên 514.795 tỷ đồng [2].

Thông cáo báo chí của Chính phủ, ngày 27/3/2020 cho biết, vốn đầu tư toàn xã hội thực hiện trong quý I/2020 theo

giá hiện hành ước tính đạt 367,9 nghìn tỷ đồng, tăng 2,2% so với cùng kỳ năm trước và bằng 31% GDP, bao gồm: vốn khu vực nhà nước đạt 112,1 nghìn tỷ đồng, chiếm 30,5% tổng vốn và tăng 5,8%; khu vực ngoài nhà nước đạt 166,5 nghìn tỷ đồng, chiếm 45,2% và tăng 4,2%; khu vực có vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài đạt 89,3 nghìn tỷ đồng, chiếm 24,3% và giảm 5,4%. Như vậy, vốn từ khu vực tư nhân trong nước vẫn chiếm tỷ trọng cao nhất trong TTTC. Đây là tín hiệu rất tốt để Chính phủ có hướng phát huy mạnh hơn tiềm năng của khu vực tài chính trong quá trình chống dịch và thực hiện chiến lược phát triển kinh tế - xã hội lâu dài của đất nước.

ĐỀ XUẤT HƯỚNG PHÁT TRIỂN TTTC TRONG THỜI GIAN TỚI

Để trong thách thức tìm ra cơ hội, tạo thế vận hành, phân luồng, phân nhóm, ứng dụng công nghệ sản xuất thích hợp cho từng loại ngành nghề tương ứng với cơ chế đáp ứng tài vốn rẻ, thuận lợi để phát triển, trong thời gian tới, thị trường tài chính nước ta cần thực hiện tối một số giải pháp sau:

Thứ nhất, cần mở rộng quy mô và tỷ trọng TTKDTM trong nền kinh tế. Giải pháp này không chỉ thích hợp với thời đại dịch Covid-19, mà còn rất phù hợp cho xu hướng hiện đại hóa công nghệ thanh toán trong nền kinh tế thị trường. Theo đó, Nhà nước nên sớm cho ra đời loại tiền điện tử duy nhất do NHNN là cơ quan duy nhất được phép phát hành chính danh, công khai và làm chủ ví tiền điện tử quốc gia (có thể nên gọi là tiền kỹ thuật số quốc gia). Dù là đồng tiền số nhưng phải là số tiền số pháp định được phát hành và kiểm soát như tiền mặt với sự bảo đảm bởi NHNN, tổng giá trị tiền số này thay cho việc phát hành tiền giấy

tương đương. Đây là giải pháp “duy nhất hóa” đồng tiền số cũng coi như đồng tiền giấy của khách hàng là cá nhân và tổ chức giao dịch trên thị trường Việt Nam trong hệ thống thanh toán quốc gia (nhưng tổng giá trị đồng tiền số thay tiền giấy lại có nhiều ưu điểm hơn tiền giấy như giảm chi phí phát hành, mà năng lực lưu thông lại cao hơn tiền giấy, không mất thời gian kiểm đếm, không sợ tiền giả và không bị rủi ro do cướp nhà băng, trộm lỏi. אם mất hay đánh rơi...).

Thứ hai, Nhà nước cần sớm cho phép thành lập một “Trung tâm thông tin tiền gửi quốc gia” đặt tại cơ quan Thanh tra NHNN. Trung tâm có chức năng được phép nhận, cập nhật và cung cấp thông tin tiền gửi của pháp nhân và cá nhân cho cơ quan thi hành án và người không phải là chủ tài khoản nhưng đủ thẩm quyền hợp pháp, được phép tiếp quản tài sản trong tài khoản, tiền gửi của khách hàng trong điều kiện đặc biệt (chủ tài khoản chết đột ngột, mất tích, mất trí nhớ, tù giam, phá sản...) do pháp luật quy định.

Thứ ba, cần điều chỉnh lại tỷ trọng nguồn vốn tham gia đầu tư phát triển kinh tế - xã hội theo hướng tăng tỷ trọng vốn trung hạn, dài hạn được cung cấp bởi TTCK và giảm tỷ trọng vốn tín dụng tham gia thị trường đầu tư trung và dài hạn trong nền kinh tế. Theo đó, chủ động giảm tốc độ tăng trưởng tín dụng cho nền kinh tế xuống mức xung quanh 10%/năm.

Thứ tư, TTTC cần chuyển hướng ưu tiên đầu tư vào các doanh nghiệp thuộc các ngành ít bị tác động của dịch Covid-19, như: các ngành công nghệ thông tin, nghiên cứu vaccine, phương tiện chống dịch, công nghiệp chế tạo, công nghiệp thực phẩm tiêu dùng thiết yếu, sản xuất phân bón, sản xuất nông nghiệp, thủy hải sản, các nhóm ngành xuất khẩu, mà Việt Nam tự chủ được nguồn cung nguyên liệu và được kỳ vọng sẽ phục hồi nhanh khi dịch Covid-19 qua đi. Đặc biệt, cần ưu tiên đầu tư vốn trung, dài hạn và cả tín dụng ngắn hạn cho những doanh nghiệp có các phương án khả thi để giữ người lao động không bị thất nghiệp do đại dịch tác động.

Thứ năm, Nhà nước cần có chính sách khai thác tối hơn nữa vai trò về tiềm lực vốn của khu vực tư nhân trong nền kinh tế thị trường thông qua các cơ chế thu hút vốn hấp dẫn qua TTCK, qua thị trường bảo hiểm để tạo nguồn đầu tư trung và dài hạn chiếm tỷ trọng cao hơn trong cơ cấu tổng vốn đầu tư toàn xã hội. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Cục Đầu tư nước ngoài, Bộ Kế hoạch và Đầu tư (2020). Báo cáo tình hình đầu tư nước ngoài 4 tháng đầu năm 2020
2. Tổng cục Thống kê (2020). Báo cáo tình hình kinh tế - xã hội quý I/2020
3. T. Thủy (2020). Giao dịch chứng khoán sáng 11/5: Cập nhật HAG-HNG dậy sóng, VN-Index lên gần 825 điểm, truy cập từ [https://tintinhanhchungkhoan.vn/chung-khoan/giao-dich-chung-khoan-sang-115-cap-doi-hagng-day-song-vnindex-len-gan-825-diem-326288.html](https://tintinhanhchungkhoan.vn/chung-khoan/giao-dich-chung-khoan-sang-115-cap-doi-hagng-day-song-vnindex-len-gan-825-diem)
4. World Bank (2020). Đông Á và Thái Bình Dương thời Covid-19 - cập nhật tình hình kinh tế tháng 04/2020, truy cập từ <https://www.worldbank.org/vi/country/vietnam/brief/east-asia-pacific-in-the-time-of-covid-19>